Yusuf Akçura

SİYASET VE İKTİSAT

Hazırlayan
Erol Kılınç

YUSUF AKÇURA; 2 Aralık 1876'da Moskova'nın doğusundaki Ulyanovsk'ta (eski adıyla Simbir) dünyaya geldi. Kazan'a göç etmiş Kırım Türkleri'nden aristokrat bir ailenin mensubu idi. Babası çuha fabrikası sahibi fabrikatör Hasan Bey, annesi Yunusoğulları'ndan Bibi Kamer Banu Hanım idi. 2 yaşında iken babasını kaybetti ve annesi ile birlikte yedi yaşına gelmeden İstanbul'a göç ettiler. Annesi, İstanbul'da Dağıstanlı Osman Bey ile evlendi. Kuleli Askeri Lisesi'nde öğrenim gördükten sonra 1895 yılında Harbiye Mektebi'ne girdi. Okulun 2. sınıfında iken Türkçülük hareketlerine katılmaktan dolayı 45 gün ceza aldı. Erkân-ı Harbiye sınıfına ayrıldıktan sonra askeri mahkeme tarafından müebbet olarak Fizan'a sürgün edildi ve askerlikten uzaklaştırıldı. Fizan'a sürgün edilen diğer 83 kişi ile beraber 1899'da Trablusgarp'a ulaştı. Onları Fizan'a gönderecek yol parası bulunamadığından Trablusgarp'ta hapsedildiler. İttihat ve Terakki Partisi'nin girişimleri sonucu bir süre sonra şehir içinde serbest dolaşma izni aldı ve kendisine bazı resmi görevler verildi. Aynı yıl, kendisiyle birlikte sürgün edilmiş olan Ahmet Ferit Bey (Tek) ile Fransa'ya kaçtı. Paris'te üç yıl Siyasal Bilgiler Okulu'na devam etti. Türkçülük fikirleri hayatının bu döneminde olgunlaştı. Akçura, Essai sur l'histoire des institutions du Sultanat ottoman (Osmanlı Saltanatı Kurumları Tarihi Üzerine Deneme) adlı tezini vererek okuldan, üçüncülükle mezun oldu.

1903 yılında, İstanbul'a dönmesi yasak olduğu için amcasının yanına Kazan'a gitti ve dört yıl kaldı. Tarih, coğrafya ve Osmanlı Türk Edebiyatı öğretmenliği yaptı. Ahmet Rıza'nın çıkardığı *Şuray-ı Ümmet* ve *Meşveret* gazetelerinde imzasız yazıları yayımlandı. Kazan'da iken yazdığı ve onu Türk siyasî hayatında meşhur eden *Üç Tarzı Siyaset* isimli dizi makalesi 1904 yılında Mısır'da yayımlanan "Türk" adlı gazetede çıktı. Türkçülük akımının manifestosu olarak kabul edilen bu 32 sayfalık makalesinde Akçura, Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrar eski gücüne kavuşabilmesi için devletin resmî olarak benimseyebileceği muhtemel üç ana düşünceyi (Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük) tetkik etti. Akçura, İstanbul'a geldiği 1908'e kadar Kazan'da siyasî ve kültürel faaliyetlerde bulundu. Türkçülük fikrini yaymak üzere "Kazan Muhbiri" adlı bir gazete çıkardı. Gaspıralı İsmail Bey, Alimerdan Bey, Abdürreşit Kadı İbrahimof gibi Türkçülerle birlikte 1905'te "Rusya Müslümanları İttifakı" adında bir parti kurdu. Kuzey

Türkleri bu parti sayesinde ilk kez Rus meclisi Duma'ya temsilci gönderdi. Akçura, seçimler bitene kadar siyasî propaganda yapmaması için hapiste tutuldu. 1907'de bu meclisin dağıtılması, Rusya'daki kaotik ortamı daha da belirsizleştirmiş ve Türklerin faaliyetleri ciddî anlamda sekteye uğramıştır. Tutuklanmak için arandığı sırada, Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilmiş ve Akçura Rusya'daki işlerini tasfiye edip 1908 Ekim'inde İstanbul'a gelmiştir.

İstanbul'a geldikten sonra Darülfünun'da ve Mülkiye Mektebi'nde tarih dersleri verdi. Bütün ısrarlara rağmen İttihat ve Terakki Partisi'ne girmedi. 25 Aralık 1908'de İstanbul'da, Ahmet Mithat, Emrullah Efendi, Necip Asım, Bursalı Fuat Raif, Feylesof Rıza Teyfik ve Ahmet Ferit (Tek) ile birlikte Türk Derneği'nin kurucuları arasında yer aldı. Bu derneğin kapatılmasından sonra, 18 Ağustos 1911'de *Türk Yurdu Derneği* kuruldu. Mehmet Emin (Yurdakul), Ahmet Hikmet, Ağaoğlu Ahmet, Hüseyinzade Ali Bey, Doktor Akil Muhtar Bey ile birlikte Yusuf Akçura da kurucular arasında yer aldı ve derneğin yayın organı olan *Türk Yurdu* dergisini 17 yıl boyunca idare etti. Ayrıca 1912'de faaliyete başlayan *Türk Ocağı*'nın kuruluşunda da aktif rol aldı.

Yusuf Akçura, Rusya'daki Türklerin haklarını korumak için de siyasî organizasyonlar tertipledi. "Rusya Mahkûmu Müslüman Türk-Tatarların Hukukunu Müdafaa Cemiyeti" adlı örgüt, 1916'da kuruldu. Çeşitli Avrupa ülkelerinde Rusya'daki Türklerin haklarını dile getiren konferanslar verdi. 1918 yılında Rusya'daki Türk esirleri kurtarmak için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) temsilcisi olarak Rusya'ya gitti ve bir yıl kaldı.

1919 yılında yurda döndüğünde arkadaşı Ahmet Ferit (Tek) Bey'in kurduğu siyasî bir parti olan *Milli Türk Fırkası*'na katıldı. Aynı yılın sonunda İngilizler tarafından tutuklandı. 1920'de hapisten çıkınca Ahmet Ferit Bey'in eşi Müfide Ferit'in kız kardeşi Selma Hanım ile evlendi ve Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçti. Hariciye Vekâleti'nde (Dışişleri Bakanlığı) Genel Müdür olarak görev yaptı. 1923 yılında İstanbul mebusu seçilerek meclise girdi. 1925 yılında Ankara Hukuk Mektebi'nde siyasî tarih dersleri vermeye başladı. 1931 yılında *Türk Tarih Kurumu*'nun kuruluşunda görevlendirildi ve ertesi yıl kurumun

başına getirildi. 1. Türk Tarih Kongresi'ni yönetti. 1933 Üniversite Reformu'ndan sonra İstanbul Üniversitesi'nde Siyasî Tarih profesörü oldu.

Yusuf Akçura, Kars milletvekili iken 11 Mart 1935'te geçirdiği kalp krizi sonucunda İstanbul'da vefat etti; Edirnekapı Şehitliği'ne defnedildi.

Eserleri: *Ulûm ve Tarih* (Kazan 1906), *Üç Haziran Vak'a-yi Müessifesi* (Orenburg 1907), *Osmanlı Saltanatı Müessesatının Tarihine Ait Bir Tecrübe* (İstanbul 1909), *Üç Tarz-ı Siyaset* (İstanbul 1912), *Eski Şûrâ-yı Ümmette Çıkan Makalelerimden* (İstanbul 1913), *Mevkûfiyet Hatıraları* (Kazan 1907, İstanbul 1914), *Rusya'daki Türk-Tatar Müslümanların Şimdiki Vaziyetleri ve Emelleri* (İstanbul 1914), *Şark Meselesine Ait Tarihî Notlar* (İstanbul 1920), *Muasır Avrupa'da Siyasî ve İçtimaî Fikirler ve Fikir Cereyanları* (İstanbul 1923), *Siyaset ve İktisat* (İstanbul 1924), *Tarih-i Siyasî Dersleri I-IV* (İstanbul 1927-1935), *Türk Yılı* (İstanbul 1928), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Dağılma Devri* (İstanbul 1940), *Tâ Kendim -Yahut Defter-i A'mâlim-* (İstanbul 1944).

Sunuş

Yusuf Akçura'nın bu eserini eski harflerden yeni harflere aktarıp okuyucuya sunarken, onun cümlelerini ve üslûbunu aslına uygun olarak vermeyi esas kabul ettik. Fakat cümlelerin bugünkü nesiller tarafından da anlaşılabilir bir halde verilmesi hususunu dikkate alarak hareket etmeyi daha faydalı bulduk. Yani, hem metnin özüne dokunmadan aktaralım, hem de aktardığımız metnin anlamını sıradan okuyucu dahi bir okuyuşta anlayıp kavrasın istedik. Bu usulü bize en güzel bir şekilde değerli ilim adamı ve edebiyatçı dostumuz Prof. Dr. Yavuz Akpınar, yayına hazırladığı Gaspıralı İsmail'in eserlerinden oluşan seriyle göstermiştir; yani bu kitapta onun usulünü uyguladık. Hoca, yaptığı çalışmanın akademik çalışmalarda eğitim malzemesi olarak da işe yaraması ve ele alınan yazarın dil ve üslûp husûsiyetlerinin ilgililerce apaçık görülebilmesi için bu usûlü uygulamıştı. Biz de bu usûlü takip ederek Akçura'nın pek az bilinen bu ilgi çekici kitapçığını aynı dikkatlerle hazırlamaya çalıştık. Metinde yabancı dilden geçme olduğu ve bugün galiba kullanımdan düştüğü için çözemediğimiz üç-dört kelimeyi yanlarına [?] işareti koyarak belirttik. Tashih hatası olduğu zannı uyandıran birkaç yeri düzelttik, ama ne yaptığımızı işlem yaptığımız yerde notla belirttik. Tarihlerin milâdîsini yanlarında gösterdik. Metin içindeki, cümlenin anlaşılması için yaptığımız açıklama ve sadeleşme

ifadelerini [….] köşeli parantezler içinde verdik, daha net ifadeyle biz ne eklemişsek köşeli parantezler içine aldık. Normal (…) parantezler, yazarındır. Ama yaptığımız açıklamalar, metinlerin okunuştaki akışına, siyak ve sibakına uygun tarzda konulduğu için, okuyanı en az rahatsız edici şekilde olmasına dikkat ettiğimiz gibi, Osmanlıca yazı diline okuyucunun çabuk ünsiyet peyda edebilmesi bakımından da istifade edilebilir mahiyette olmasına özel bir itina göstermeye çalıştık.

Bunlar bizim bugünkü nesillerin kolayca okuyup üzerinde düşünmesi gereken zihin mahsulleridir. Bizim derdimiz de hem akademisyenlerin bunlara yönelmesi, hem de okurların, aydınların ve bilhassa fikir üretim merkezlerinin bu eserler üzerinde dikkatlerini toplayarak fikir atmosferimize yeni eserlerle katkıda bulunmalarını teşvik etmektir.

Hayırlı olması temennisiyle…

Erol Kılınç

İstanbul Meb'usu
Akçuraoğlu Yusuf

SİYASET ve İKTİSAT
Hakkında Birkaç Hitabe ve Makale

(16 Eylül 1335 - 23 Nisan 1340)

Tâbi' ve Nâşiri
Kütübhane-i Hilmi

İstanbul
Yeni Matbaa
Bâbıâli Caddesinde Reşid Efendi Hanında
1340-1924

Ocaklı arkadaşlarıma.
A.Y.

MÜNDERİCAT
[İÇİNDEKİLER]

-I-
İSTANBUL'UN
MÜTAREKE DEVRİNDE

Cihan Harbine İştirakimiz ve İstikbalimiz
(Nutuk-16 Eylül 1335 [1919]) 21
"İttifak"a Dair (Makale- 9 Haziran 1336 [1920]) 33

-II-
İLK ANKARA İHTİSÂSÂTI [ALGILAMALARI]

Bir Mülâkat (Mülakat- Nisan ibtidaları [başları] 1337 [1921]) 47
"Celadet Gösteriniz!" (Makale- 26 Nisan 1337 [1921]) 52
Vazîyetimiz ve Vazîfelerimizden Birisi
(Musahabe- 10 Haziran 1337 [1921]) 57

-III-
SERBEST DERSLERDE

Derslere Başlarken (Hitabe-3 Kânun-ı evvel [Aralık] 1337 [1921]).... 85
Birinci Sene-i Tedrîsîye [ders yılı] Nihâyetinde
(Hitabe- 25 Mayıs 1338 [1922]) 97
İkinci Sene-i Tedrîsîye İbtidasında [başlangıcında]
(Hitabe- 1 Teşrin-i evvel 1338 [Ekim1922]) 110

-IV-
İNTİHABAT [SEÇİMLER] ARİFESİNDE

İktisâdiyat ve Fırkalar (Nota- 13 Teşrin-i evvel 1338 [1922]) 121
Cihâd-ı Ekber'e Dâir

(Musahabe-5 Kânun-ı evvel 1338 [Aralık 1922]) 129
Milliyetçilik, Halkçılık (Makale- 19 Nisan 1339 [1923]) 140
Türk Milliyetçiliğinin İktisâdî Menşe'lerine Dâir
(Musahabe- 27 Nisan 1339 [1923]) 144

-V-
İNTİHÂBÂT [SEÇİMLER]

Umdelerimize Dâir (Musahabe- 11 Mayıs 1339 [1923]) 169
Milliyet ve Maîşet (Makale- 17 Mayıs 1339 [1923]) 190
İktisadî Buhrana Dâir (Musahabe- 1 Haziran 1339 [1923]) 194
Galip Geldik, Muzaffer Olacağız
(Makale- 27 Temmuz 1339 [1923]) 208

-VI-
SENE-İ DEVRİYE [YILDÖNÜMÜ]

Tecellî Günü 213

Bu risaleye topladığım hitabe, musahabe ve makalelerimin ancak bir kısmı, uzunca fasılalarla [aralıklarla], mecmua veya gazetelerde, tam veya eksik olarak, intişar etmişti [yayınlanmıştı]. Bunların bir arada neşrini büsbütün faydasız bulmadım: Sırasıyla okunacak olursa, muayyen [belirlenmiş] bir gayeye ermek isteyen fikirlerin teselsül ve tahavvülü [ardarda dizilişi ve dönüşümü] görülür, zannındayım. Her parça müstakil olduğundan, tekerrürler az değildir. Bu tekerrürler, telkîni matlup [inandırılması istenen] fikirleri te'kide [pekiştirmeye] yarar ümidiyle mütesellîyim [kendimi teselli ediyorum].

Hitabe ve musahabelerin hemen hepsi Türk Ocakları'nda verilmişti; bu mecmuayı [toplamayı] da Ocaklı arkadaşlarıma ithaf ediyorum. Nâçiz hediyemin hüsn-i kabule mazhar olup olmadığını, Ocaklarımızın ef'alinden [çalışmalarından] istihrac edeceğim [çıkaracağım].

Erenköyü, 9 Mayıs 1340 A.Y.

-I-
İSTANBUL'UN MÜTAREKE DEVRİNDE

Cihan Harbine İştirakimiz ve İstikbalimiz[1]

Eski Arkadaşım Ahmed Ferid Beğ'e

Hanımlar, Efendiler,

İctimaî ve siyasî vekāyî [olaylar] üzerine nazariyat (teoriler) kurmak, tasnifât [sınıflandırmalar] yapmak çok zordur. İlmî diye iddia edilen nazariyat ve tasnifâtın çoğu indîdir. Ben de siyasete müteallık indî bir tasnîf ile söze başlayacağım: İki nevi siyaset vardır: Birisi siyaset-i nazarîye [teorik politika], diğeri siyaset-i tatbikıyye [uygulamalı politika]; ikinci bir ifade ile doktriner/akidevî bir siyaset, pratik/amelî bir bir siyaset. Nazarî siyaset, reel/şe'nî, aktüel/fiilî muhîti bütün izafî ve nisbî (kontenjan ve relatif) avâmiliyle [etkenleriyle] nazar-ı itibara almayarak, zaman belki de mekânca daha geniş bir sâhada, daha mutlak (absolu) zannettiği avâmile göre mütalaatını [fikirlerini] yürütür ve hükümlerini verir. Amelî siyaset, bilakis şe'nî [gerçek], fiilî [eylemsel], izâfî [göreli] ve nisbî avâmile daha çok ehemmiyet vererek, muayyen [belirli] ve mahdut [sınırlı] zaman ve mekânda, muayyen ve mahdut bir semere-i siyasîye [politik menfaat] iktisap etmek [kazanmak] ister. Mutlakiyetten çekinir: Opportunist'tir.

---

[1] 16 Eylül 1335[1919]'de İstanbul Türk Ocağı'nda irad edilmiş bir nutuktur.

Belki amelî hayata istidadımın noksanındandır, her şeyde olduğu gibi siyasiyatta [politik işlerde] da nazariyatı daima tercih etmişimdir. Her fikir vâkıa [olay] haline geçtikçe nezâhet [temizlik] ve ulvîyetini [yüksekliğini] kaybettiği gibi, her nazarîye de sâha-yı tatbikata [uygulama alanına] girdikçe, eski derecesinden sukūt eder [düşer], sanırım. Şimdiye kadar söylediklerim ve yazdıklarım, umûmiyetle nazariyattır. Nazariyat olduğu için uzun ömürlü olmalarını isterim. Amelî, opportunist bir siyasetçi olsa idim, birkaç sene evvel yazdıklarımı, söylediklerimi asla hatırlamak istemez, hatırlatırlarsa muazzep ve muzdarip olurdum; zira bugünkü amelî efkârım [pratikle ilgili düşüncelerim], ekseriya birkaç sene evvelkilere tezat teşkil ederdi…

Ben, bilakis birkaç sene evvelki iddialarımın da bugün doğru olduğunu iddia ve isbat etmek emelindeyim: Bundan beş sene evveldi, yine bu Ocak'ta, fakat daha geniş olan aşağı salonda, daha canlı, daha kalabalık, daha ümitli ve heyecanlı sâmiîn [dinleyiciler] karşısında söz söylüyordum. Mevzu'um, "Türk, Cermen ve İslavların münâsebât-ı târihiyyeleri [tarihî münasebetleri]" idi. 1330 [1914] senesinin 6 Teşrîn-i sânî'sinde [Kasım'ında] yani Cihan Harbi'ne girdiğimizden pek az zaman sonra, beni dinlemek lûtfunda bulunanlara tebliğ etmek istediğim fikr-i esâsînin hülasasını [temel fikrin özetini], sözlerimin sonunda toplamıştım. Diyordum ki: "Devlet-i Osmaniye'nin bugün tuttuğu mevzi' [konum, duruş], tarihçe hatasızdır." Bu mevzi'i tutmamız, "mukadderât-ı ilâhîyenin ilcaatıdır [İlâhî mukadderatın zorlamasıdır]…" "Bu hengâmede mevki'-i siyasî ve askerîmiz [siyasî ve askerî konumumuz] hatasız olduğu gibi, emelimiz, idealimiz de mücerred [soyut] ve mutlak hak nokta-i nazarından haklıdır. Ben İslamların, Osmanlıların bundan daha haklı bir harb ettiklerini bilemiyorum. Biz bu harbde bütün muhariplerin kabul ve ta'zim ettikleri [saygı duydukları] bir esâsı, milliyetlerin istiklal ve hürriyeti-

ni, dinlerin istiklal ve hürriyetini, yani yalnız gasp ve zabta müstenid [dayanan] fiilî vekāyî'e [olaylara] karşı, vicdan ve esasât-ı mutlakanın [vicdan'ın ve değişmez prensiplerin] metâlibini [ortaya koyduğu talepleri] müdafaa ediyoruz; bu mutlak mebde'lerin [ilkelerin] kuvveden fiile çıkmasını istiyor ve onun'çün kan döküyoruz. Türkleri, İslamları, kendilerinin arzusu veçhile [yönünde] kurtarmak, yaşatmak istiyoruz. Hasmımız İngiliz müdîrân-ı umûrunun [yöneticilerinin] ilan ve onlara peyrev olarak [takılarak] Fransız ve Rusların tekrar ettikleri mebde'-i milliyetin tahakkuku [milliyet ilkesinin gerçekleşmesi] için can ve başla çalışıyoruz…" "…Hak galip gelmekte teehhür edebilir [gecikebilir], lakin nihayetü'n-nihaye [sonun da sonunda] mutlaka galiptir…" "Geçen kurban bayramımızla halâs ve necât [kurtulma ve selamete erme] devresi başladı. Bu devre uzun sürebilir, korkmayın! Bazı engellere, hatta bazı fâsılalara bile uğrayabilir, yine korkmayın!.. Çünkü asla, asla kat'a muvaffakıyetsizliğe düçar olmaz [uğramaz]… Kurban sayesinde necâta [kurtuluşa] inanıyoruz, necâtımız muhakkaktır."

Hanımlar, Efendiler,

Bunları bugünkü gibi soğuk kan ile okuduğum değil, harâret ve heyecanla bağırdığım günle bu gün arasında beş ateş ve kan senesi var… Türkler, bahsettiğim "kurtulmak ve kurtarmak" ideali uğrunda, pek çok, sayısız kurban verdiler, hem Rabbin İbrahim'e verdiği emri dinleyerek en sevgili oğullarını kurban ettiler. Bununla necâta ermek ümidinde bulundular. Ocağımızın en güzîde evladından az mı kurbanlarımız var; bilmiyorum, Ocak onların hâtırasını takdîs ve ta'ziz [kutsamak ve yüceltmek] için borçlu olduğu merâsimi yaptı mı?.. Hiç olmazsa biz, şimdi, bu ideal[i], yani Allah kurbanlarının hâtırasını iki dakikacık yâd edelim:

Evet, hanımlar, efendiler, biz kurbanda kusur etmedik; lakin necât zâhir [görünür] değildir; aksi meşhuddur [görülmektedir]: Memleketimizin bağrı ve başı harbde hasmımız olanların mağrur fotinleri, gürültülü otomobilleri altında kıvranıyor; korkunç zırhlıları, bâkir denizlerimiz üstünde teklifsizce dolaşıyor; Toros'un cenubunda, Dicle ve Fırat havzasının hiçbir tarafında artık Osmanlı sancağı görünmüyor. Osmanlı sancağı çekilen yerlerde bile, bir çok başka renkler var, bizim al rengimiz az seçiliyor… Vâkıa askerce sınmadık, bozulmadık; fakat iktisatça, siyasetçe belimiz büküldü; müttefiklerimiz de saftan hâriç olmuştu: Artık düşmanlarımızın emrettiği mütârekenâmeyi imzadan başka çaremiz kalmamış gibiydi… O halde düşündüklerimizde, ümitlerimizde yanıldık mı? Nûr-ı necât [kurtuluş ışığı] ararken, zulmet-i mevte [ölümün karanlığına] mi düştük?...

Hayır, hanımlar, efendiler, hayır, binlerce hayır! Ben hâlâ hakkın, hakkımızın, Türk'ün hakkının nihayetü'n-nihaye galip geleceğine imanımda sâbitim. Hatta bütün dehşetlerine, felaketlerine, açtığı yaralara rağmen geçen beş kan ve ateş senesinden büyük emelin kazandığına, büyük emele doğru ilerlediğimize kāni'im. Ancak beş sene evvel bahsettiğim engellere, fâsılalara uğradık. İşte o kadar! Yine o zamanki tavsiyemi tekrar ediyorum: Korkmayın! Hele korku ile yolu şaşırmayın! Yolumuz doğrudur, kurtulmak ve kurtarmak yoludur. Bu yolda, şimdi olduğu gibi çitlere, çukurlara ileride dahi tesâdüf ederiz; şimdi olduğu gibi, bazan geriye doğru kıvrılarak da ilerleyebiliriz. Elverir ki yolu şaşırmayalım, doğru yolumuzda devam edelim…

Efendiler,

Türklüğü düşünürken, Osmanlı Türklüğü ile beraber, büyük milletimizin diğer kısımlarını da göz önünde bu-

lundurmalıyız. Türklük mefhumu içinde, Osmanlı Türkleri ile beraber, diğer Türkler de dâhildir. Umûmiyetle Türklükte millet, memleketten, daha türkçe bir tabir ile il, yurttan daha evvel ve daha ehemmiyetlidir. Türk illeri var oldukça, diri ve sağlam bulundukça, kendilerine yurt, yer bulmakta güçlük çekmemişlerdir. Varlığına, diriliğine, sağlamlığına, ilerlemesine en çok dikkat, en ziyâde ihtimam edeceğimiz [özen göstereceğimiz] şey, Türk ili veya Türk illeridir. İşte bu Türk illeri, geçen Cihan Harbi'nden kazanarak çıkıyor. Evet, Türk yurdunun hududu biraz daha şarka, biraz daha şimale itiliyor. Bu belki bir ziyandır; fakat Türk illeri her tarafta, cenupta ve şimalde milliyetini daha şuurlu anlamaya, milliyetini tahakkuk ettirecek hatveler [adımlar] atmaya başladı…

Ben geçen iki seneyi şimal Türk illeri arasında geçirdim. Bu iki sene zarfında hayatlarını, faaliyetlerini, temâyüllerini [eğilimlerini], tehâvüllerini [değişimlerini], tekâmüllerini [gelişimlerini] yakından gördüm. Ve şimdi burada size şehadet ediyorum ki, onlar bu geçen üç, beş sene içinde demirle döğülerek, ateşle tavlanarak, kanla yoğrularak hayli yürüdüler, artık sinn-i rüşde [olgunluk yaşına] yakınlaşıyorlar. Beş on sene evvel en uzak emelleri müftüleri serbestçe intihab edebilmek [seçebilmek], bir Rus ordusu zâbitini [subayını] müftü makamında görmemek, idadî [lise] derecesinde asrî [çağdaş] bir mektep te'sisine müsaade alabilmek gibi gayet basit ve iptidaî hukuk [haklar] talebinden ibaret iken, geçen iki üç sene zarfında millî meclisler (kurultaylar) kurdular, millî kongreler topladılar, millî hükûmetler te'sis ettiler, hatta millî ştat (Etat) [devlet] hudutları çizdiler, millî alaylar tanzîm ile [düzenleyerek] millî hükûmetlerini müdafaaya çalıştılar… Vâkıa [gerçi] bu yapılan şeylerin çoğu devam edemedi; fakat bunlar, müstakbel hayatın basamaklarıdır, bu milletler onlara basarak yükseleceklerdir. Te'sis olunan [kurulan] yeni Türk devletlerin-

den birisi hâlâ yaşıyor: Azerbaycan Cumhuriyeti. Bu Türk devletinin bir nevi himâye altında müstakbelen [gelecekte] yaşaması ihtimali de vardır… Eğer Türklüğü bir küll [bütünlük] suretiyle telakki edersek [anlarsak], şu şimdi söylediklerim, az bir muvaffakıyet, küçük bir semere değildir: Türk illerinin ekseriyetini teşkil eden şimal kitlesinde istiklaller, muhtariyetler [otonomiler], nîm muhtariyetler teessüsü [yarı otonomiler kurulması] ve bâhusus [özellikle] bu istiklal ve muhtariyet fikirlerinin o Türk illerinin dimâğ-ı müşterekinde [ortak zihninde], şuur-ı millîyesinde [millî bilincinde] yer etmesi mühim ve büyük bir netîcedir.

İşte efendiler, bu büyük netîceyi, ancak Türkiye'nin Cihan Harbi'nde hatasız bir mevzi [tavır, duruş] almasıyla istihsal edebildik [sağlayabildik]. Bu cihetle kurtulmak ve kurtarmak, necât ve istihlâs [kurtulmak ve halâs bulmak] gayelerinden ikincisini kısmen elde ettik. Kurbanlarımız boşa gitmedi: Kardeş kurbanlarıyla kardeşleri kurtardık…

Bir kere düşününüz: Türkiye, Rusya aleyhine harbe girip Boğazları kapamasa idi, Rusya bugün şâhidi olduğumuz siyasî ve bâhusus [özellikle] iktisadî azîm ızdıraba düçar olup [büyük acıya düşüp], nihayet içinden patlak verecek bir hale hiç gelir miydi? Rusya'nın mağlubiyetinde, tahallülünde [çözülüp dağılmasında], Rus ihtilalinde, Rus Bolşevizmasında en mühim âmil [etken], Hindenburg ve Ludendorf'un askerî dehâsı değil, Boğazları kilitli tutan bizim Mehmetçiklerin millî metânetidir [dayanıklılığıdır]…

Hatırlıyorum: Mister Çörçil [Churchil], harbin tâ ibtidasında [başında], harbin en müessir [etkileyici] bir âmil-i fikriyyesi [fikrî etkeni] olmak üzere milliyetler mebde'ini [milliyetler ilkesini] ortaya atmıştı. Bu mebde'in [ilkenin] te'sir-i kimyevîsiyle [kimyasal tesiriyle] milel-i muhtelifeden mürekkep [çeşitli milletlerden oluşmuş] Avusturya-Macaristan gibi, Saltanat-ı Osmaniye gibi devletler tahallül edecekti [çözülüp dağılacaktı], nitekim etti… Fakat bilmem, o zaman-

lar aynı mebde'in [ilkenin] bir müttefik devlete, Rusya'ya da tatbiki arzu olunuyor muydu?.. Vekāyî' [olaylar], milliyet mebde'ini fiilen Rusya'ya da idhal etti [soktu]. Gerek Mister Çörçil, gerek Mister Wilsın [Wilson], bugün veya yarın prensiplerinin mahall-i tatbiklerinden [uygulama yerlerinden] birisi de Rusya olduğunu, hatta yalnız garbî Rusya değil, yalnız cenûbî Rusya değil, şarkî ve şark-ı cenûbî Rusya olduğunu kabul mecburiyetindedirler. Türklük bu netîceyi, kıymetini belki bu gün takdir edemeyeceğimiz derece azîm [büyük] olan bu netîceyi, mahza [sırf] Cihan Harbi ve Cihan Harbi'nde mevzi'imizin [duruşumuzun] hatalı olmaması yüzünden kazandı…

Efendiler,

Cihan Harbi'nden Türklüğün umûmiyetle kazandığına, bir an tereddüt olunamaz; lakin Osmanlı Türklüğü, husûsî olarak, kaybetmedi mi? Umûmî kazancın bir hissesi, elbette Osmanlı Türklüğüne düşer, fakat bu kazancından müstefid olmadan akdem [faydalanmadan önce], tamiri iktiza eden [gereken] bir çok hasarlar, bağlanması lazım gelen bir çok yaralar var. Osmanlı Türklüğü, büyük bir meydan muharebesinde hasmın hücûmuna hedef olan bir kıt'a-yı askerîyeyi [askerî birliği] andırır. Harb kazanılmış, fakat o kıt'a çok zâyiât vermiştir. Bütün Türklük, Osmanlı Türklüğüne büyük hizmetinden dolayı ebedî minnettarlık hissi besleyecektir; ve şerâit-i lâzıme tahassül ederse [gerekli şartlar ortaya çıkarsa], bu minnettarlığını elbette müşahhaslandıracaktır [somutlaştıracaktır]… Fakat bunların hepsi istikbale ait… Osmanlı Türklüğü, bugün, şimdi, bu ağır harbden sonra, kendini nasıl toplayabilir?

Hanımlar, efendiler!

Ben zannediyorum ki yine Türklük esâsâtına [esasları-

na], milliyet mebde'ine [ilkesine] kat'î ve gayr-ı mütezelzil [sarsılmaz] bir iman ile yapışarak…

Necât [kurtuluş], kim ne derse desin, türkçülüktedir ve ancak türkçülüktedir!..

Türkiye'de, milliyetçilik cereyanının tarihi bizde henüz iyice tahkik ve tedkik olunup yazılmış değildir. Az çok bî-taraf birkaç tecrübe-i kalemiyyeden [kalem tecrübesinden, denemeden] gayrı elde bir şey yok. Ben, yine biraz indî [kendi düşüncem] olarak, bizde türkçülük cereyanının git gide iki kola ayrıldığını iddia etmek istiyorum. Bu iki cereyanı şimdi moda olan tabirlerle tarif etmek istersek, birisine "demokratik türkçülük", diğerine "emperyalist türkçülük" diyebiliriz. Demokratik türkçülük, milliyet esâsını, her millet için bir hak olarak telakki ediyor ve Türkler için talep ettiği bu hakkı, diğer milletlere de aynı derecede hak olarak tanıyordu. Mesela Osmanlı İmparatorluğunda Arapların, Arnavutların ve diğer milletlerin bu hakka istinaden [dayanarak] muhik [haklı] olarak istediklerinin verilmesine taraftardı. *Türk Yurdu*, bu nokta-i nazarını [görüşünü], Arap meselesinde birkaç defa, beyan ve izah etmiştir. Bunun'çündür ki meşhur bir Osmanlı muharriri, *Türk Yurdu* müdîrini [yöneticisini] "milliyet-perver değil, milel-perverdir [enternasyonalisttir]" diye tavsif etmişti [nitelemişti]. Demokratik türkçülük, ihtimal ki Türklerin ekseriyeti diğer milletlere mahkûm mevzi'inde [konumunda] bulunduklarına ve hatta hâkim sayılanlarının bile iktisaden ve harsen [kültürel bakımdan] yalnız mağlup değil, âdeta tâbi olduklarına ve binaenaleyh [bundan dolayı] ancak hakka istinaden kurtuluş mümkün olacağına kanaatten neş'et etmekte [kaynaklanmakta] idi. Bundan maada [başka], demokrat türkçüler, Türkün mevcut millî müdahharası [birikimi, potansiyeli], şimdilik kendi kendini yaşatmaya ancak kifâyet eder, diye düşünüyorlardı; diğer milletleri temsil etmek

şöyle dursun, idareye çalışmayı bile, o kuvveti tenkise [azaltmaya] sebep olacağından, zararlı sayıyorlardı. –

Emperyalist türkçüler ise, ekser [daha çok] Avrupa nasyonalistlerine benziyorlardı: Mücerret [sadece] hakka değil, sırf kendi kuvvetlerini arttıran milliyetçiliğe tarafdar idiler. Vâkıa [gerçi] ekser Avrupa nasyonalistlerinin nazarında hakk-ı millî [millî hak], mücerret [salt] ve mutlak değildir; bir vâsıta-i siyasettir [politikanın bir aracıdır]. Mesela Rusya, kendi dâhil ve hâricindeki İslavların hakk-ı millîsini iddia ve talep ve bunun'çün icap ederse harb bile ederdi; fakat imparatorlukta dâhil Finlerin, Gürcülerin, Ermenilerin, Türklerin tabiî haklarını bile kabul etmezdi, evvelce aldıklarını istirdada [geri almaya] çalışırdı. Kuvvetli zannolunan ve yüz milyonluk bir Rus kitlesine dayanan bu siyaset muvaffakiyetle tetevvüc edecek [başarıyla taçlanacak] diye beklenirken, yuvarlandı, gitti. Almanların da gerek Almanya'da, gerek Avusturya'da takip etmek istedikleri bu nevi siyaset-i millîyeleri [millî politikaları], muvaffakıyetsizlikle hitam buldu [başarısızlıkla sonuçlandı]. Daha az kuvve-i maneviye ve maddîyeye müstenid [manevî ve maddî güce dayanan] emperyalist türkçülük de muvaffak olamazdı…

Demokratik milliyetçilik hakka müstenid [dayanır] ve sırf tedâfüîdir [savunmayla ilgilidir]. Gasp edilen hakkı almaya, gasp edilmek istenilen hakkı müdafaaya çalışır; emperyalist milliyetçilik ise taarruzîdir [saldırgandır], diğerlerinin hukukuna tecâvüzü bile tecviz ederek [câiz görerek] kendi milliyetini takviyeye çalışır. Taarruzî milliyetçilik, dünyada henüz bitmiş değildir. Fakat zannediyorum ki bu nevi milliyetçilik, er geç zevâle [yok olmaya] mahkûmdur; Rusların, Avusturyalıların, Almanların başına gelen, bir gün olup diğer emperyalistlerin de başına gelecektir…

Efendiler,

Türklerin taarruzî ve emperyalist milliyetçiliği hatadır. Bugün bu sözleri söyleyen, eline kalem aldığı, mektepte, medresede veya böyle serbest bir kürsüde söz söylemeye başladığı andan beri daima demokratik türkçülüğü müdafaa etmiştir. Bundan sonra, vekāyî'in [olayların] verdiği derslerden ibret alarak, bu esâsı daha ziyade kat'iyetle müdafaa edecektir.

Teessür ve teessüfe şayandır ki, türkçülük cereyanının mâhiyetini, gayesini tedkik etmeyen veya bilmek istemeyenler –en garibi bunların içinde bazı Türkler de vardır!- emperyalist ve demokrat türkçülük farkını görmüyorlar veya görmek istemiyorlar… Biz, demokrat türkçüler, gayet haklı, gayet insanî, her türlü taarruzî arzu ve emellerden uzak olan fikirlerimizi ve gayelerimizi anlatmaya çalışmalıyız. Bunu hakkıyla anlatabilirsek, sıdk ve hulûs [doğruluk ve samimiyet] sahibi hiçbir Türk'ün buna muârız [karşı] olacağını, olabileceğini zannetmem.

Bence Türk Ocağı gibi Türk müesseseleri *İfham, Türk Dünyası* gibi türkçe cerîdeler [gazeteler], bütün cihan-ı medeniyetin [medenî dünyanın], bu gün hiç olmazsa zâhiren kabule mecburiyet gördüğü sırf hakka müstenid tedâfüî milliyetçilik esâsının nâşiri [yayıcısı] olmalıdırlar.

Hanımlar, Efendiler,

Millî meselenin, bugün Osmanlı hey'et-i muhtelitesinde [karma Osmanlı bünyesinde] bütün siyasî ve ictimaî meselelerin başı olduğuna şüphe edecek bir adam, içimizde mevcut olmasa gerektir. Zâten ictimaî hayatın temeli olan iktisadî mesâil [meseleler], son zamanda, hemen her yerde birer mesâil-i millîye [millî meseleler] halinde tecelli ediyor [ortaya çıkıyor]. Mesâil-i iktisadîye [ekonomik problemler], siyaset-i umûmiye-i cihan sahasına [dünyanın genel politikası alanına], cihanşümul gavgây-ı maîşete [dünyayı kaplayan geçim kav-

gasına], kendi namıyla, açıktan açığa girmeye başladı; lakin metâlib-i iktisadîye [ekonomik talepler] sancağı altında toplanan ordunun birinci büyük hucûmunda galebesi [üstün gelmesi] meşkûktur [şüphelidir]… Şimdilik siyaset-i cihanın [dünya siyasetinin] hâkimi, gavgây-ı maîşetin [geçim kavgasının] gavgây-ı millî [millî kavga] halinde tecellîsidir… Biz Türkler, bilhassa Osmanlı Türkleri, gavgây-ı millî namı altında gavgây-ı maîşete girip yaşamaya çalışacak mıyız, yoksa "Pes!" deyip geri çekilecek miyiz?...

Efendiler,

Harb-i Umûmî [Birinci Dünya Savaşı] bitmekle harb bitmedi! İsa bin Meryem gökten ak minareye ininceye kadar cihanda harb bitecek de değildir. Bütün hayat mütemâdî [sürekli devam eden] harbdir. Bazı taraflardan, Osmanlı Türklüğünün yalnız iktisadî varlığına değil, siyasî mevcudiyetine değil, daha içeri, daha harîm cihetlerine [özel yönlerine] taarruz tasavvuratı meşhuddur [saldırı tasavvurları görülür]: Osmanlı Türklüğünü temsil etmek isteyenler bile var!.. Halbuki İstanbul'da harbden evvelki senelerin faaliyetini görmüyorum. Efendiler, hayat kervanı geride kalanları beklemez; susuz çölde, ölüme mahkûm, bırakır gider. Kaybedecek zamanımız yoktur. Ferdî, ictimaî, yani şahsen, yahut müesseseler halinde, harbden evvelki faaliyete hemen geçmek elzemdir [en lüzumlu şeydir].

Bugün ferdî ve ictimaî faaliyetlerin tanzîmine, dost, müttefik veya müzâhirimiz [koruyucumuz, gözeticimiz] olabilecek kuvvetlere dair efkâr ve mütalaatımı [fikir ve değerlendirmelerimi] söyleyecek değilim. Bu, ileride bir ikinci musahabe [karşılıklı sohbet] zemini teşkil edebilir. Bugün size söylemek istediklerim yalnız şunlardır: Cihan Harbi'ne Osmanlı Türklerinin girmeleri, bir mecburiyet-i tarihîye [tarîhî bir zorunluluk] idi, girdiler.- Umûmiyetle Türklük Osmanlıların harbe iştirakinden [katılmasından] müstefid [fay-

dalanmış] oldu; fakat bu kurtarış kavgasında çok yaralandı; diğer kardeşlerin yardımından evvel, kendi yaralarını kendi sarmaya çalışmalıdır. En temiz sargı, hak ve milliyet sargısıdır. Türkçülüğe ve hakka, haklı türkçülüğe sarılmalıyız! Kendimize istemediğimiz haksızlığı başkasına yapmamalıyız, lakin başkalarının kendilerine istemedikleri haksızlığı kendimize de yaptırmamalıyız… Osmanlı Türkleri de, diğer Türkler gibi, hakkı ve halkı seven ve onu düşünen bir türkçülük, demokratik türkçülük sancağı altında toplanmalı ve onu bütün gayreti, son gayreti ile müdafaa etmeli ve asla elinden düşürmemelidir!...